

הַלְבוֹת מִתְנוּת עֲנִיִּים פֶּרֶק ה

א. הָעֹמֵר שֶׁשָּׂכְחוּהוּ פּוֹעֲלִים וְלֹא שָׂכְחוּ בַעַל הַשָּׂדֶה, שָׂכְחוּ בַעַל הַשָּׂדֶה וְלֹא שָׂכְחוּהוּ פּוֹעֲלִים, שָׂכְחוּהוּ אֱלוֹ וְאֱלוֹ וְהָיוּ שָׁם אַחֲרֵים עוֹבְרִין וְרָאוּ אוֹתוֹ בַּשָּׂעָה שֶׁשָּׂכְחוּהוּ אֵינוֹ שָׂכָחָה: עַד שִׁישָׂכְחוּהוּ כָּל אָדָם. וְאִפְּלוּ עֹמֵר הַטָּמוּן אִם נִשְׁכַּח, הָרִי זֶה שָׂכָחָה.

ב. הִיָּה בַעַל הַשָּׂדֶה בָּעִיר וְאָמַר, יוֹדַע אֲנִי שֶׁהַפּוֹעֲלִים שָׂכְחִין עֹמֵר בַּשָּׂדֶה שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי שָׂכְחוּהוּ, הָרִי זֶה שָׂכָחָה; וְאִם הִיָּה בַּשָּׂדֶה וְאָמַר כֵּן, וְשָׂכְחוּהוּ אֵינוֹ שָׂכָחָה: שֶׁהַשְּׂכּוֹחַ מַעֲיָקְרוּ בַּשָּׂדֶה, הוּא הַשָּׂכָחָה, אֲבָל בָּעִיר אִפְּלוּ זָכוֹר וְלִבְסוֹף שְׂכּוֹחַ, הָרִי זֶה שָׂכָחָה שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׂכַחְתָּ עֹמֵר בַּשָּׂדֶה" (דְּבָרִים כד, יט), לֹא בָּעִיר.

ג. עֹמְדוֹ הָעֲנִיִּים בִּפְנֵיו אוֹ חֲפוּהוּ בִּקְשׁ וְהוּא זוֹכֵר אֶת הַקֶּשׁ, אוֹ שֶׁהַחֲזִיק בּוֹ לְהוֹלִיכּוֹ לָעִיר וְהַנִּיחוֹ בַּשָּׂדֶה וְשָׂכְחוּ אֵינוֹ שָׂכָחָה; אֲבָל אִם נָטְלוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אָף עַל פִּי שֶׁהַנִּיחוֹ סָמוּךְ לַגֶּפֶה אוֹ לַגְּדִישׁ אוֹ לְבָקָר אוֹ לְפָלִים, וְשָׂכְחוּ הָרִי זֶה שָׂכָחָה.

ד. נָטַל עֹמֵר לְהוֹלִיכּוֹ לָעִיר, וְהַנִּיחוֹ עַל גִּבֵּי חֲבֵרוֹ, וְשָׂכַח אֶת שְׁנִיָּהּ אִם זָכַר הָעֲלִיּוֹן קֹדֶם שִׁיפֹּגַע בּוֹ, אֵין הַתַּחֲתוֹן שָׂכָחָה; וְאִם לֹאוֹ, הַתַּחֲתוֹן שָׂכָחָה.

ה. עָפוּ עֹמְרֵיוּ בְּרוּחַ חֲזָקָה לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ, וְשָׂכַח שֵׁם עֹמֵר אֵינוֹ שָׂכָחָה, שֶׁנֶּאֱמַר "קִצְרֶךָ בַּשָּׂדֶךְ" (דְּבָרִים כד, יט); אֲבָל פְּזָרָה עֹמְרִין בְּתוֹךְ שָׂדֶה, וְשָׂכַח הָרִי זֶה שָׂכָחָה.

ו. הַנוּטֵל עֹמֵר רֵאשׁוֹן וְשֵׁנִי וְשְׁלִישִׁי, וְשָׂכַח אֶת הָרְבִיעִי אִם הָיָה שֵׁם שְׁשִׁי, אֵין הָרְבִיעִי שָׂכָחָה עַד שִׁיטֵּל הַחֲמִישִׁי; וְאִם הָיוּ חֲמִשָּׁה בְּלֶבֶד מְשִׁישָׁהּ כְּדִי לִטֹּל אֶת הַחֲמִישִׁי, הָרִי הָרְבִיעִי שָׂכָחָה. שָׂדֶה שֶׁעֹמְרֶיהָ מְעֻרְבִּין, וְשָׂכַח אֶת אֶחָד מֵהֶן אֵינוֹ שָׂכָחָה, עַד שִׁיטֵּל אֶת כָּל סְבִיבוֹתָיו.

ז. הַלוֹף וְהַשּׁוֹם וְהַבְּצָלִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן אָף עַל פִּי שֶׁהֵן טָמוּנִין בָּאָרֶץ, יֵשׁ לָהֶן שָׂכָחָה. הַקּוֹצֵר בְּלִילָה וְשָׂכַח קָמָה, אוֹ שֶׁעֹמֵר בְּלִילָה וְשָׂכַח עֹמֵר, וְכֵן הַסּוּמָה שֶׁשָּׂכַח יֵשׁ לָהֶן שָׂכָחָה; וְאִם הָיָה הַסּוּמָה אוֹ הַקּוֹצֵר בְּלִילָה מִתְּפוֹן לִטֹּל אֶת הַגֶּס הַגֶּס, אֵין לוֹ שָׂכָחָה. וְכָל הָאוֹמֵר הָרִינִי קוֹצֵר עַל מְנַת מָה שֶׁאֲנִי שׁוֹכַח, אֲנִי נוֹטֵל יֵשׁ לוֹ שָׂכָחָה: שֶׁכָּל הַמִּתְנָה עַל מָה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, תִּנָּאוּ בְּטֹל.

ח. תְּבוּאָה שֶׁקִּצְרָה עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרָה לְהַאכִּילָהּ לְבַהֲמָה, וְכֵן אִם קִצְרָה אֲגָדוֹת אֲגָדוֹת קִטְנוֹת וְלֹא עָשְׂיָה עֹמְרִים, וְכֵן הַשּׁוֹם וְהַבְּצָלִים שֶׁתִּלְשָׁן אֲגָדוֹת קִטְנוֹת לְהַמְכֹּר לְשׁוֹק וְלֹא עָשְׂיָן עֹמְרִים לְהַעֲמִיד מֵהֶן גֶּרֶן אֵין לָהֶם שָׂכָחָה.

ט. הַקּוֹצֵר שֶׁהִתְחִיל לְקַצֹּר, וְשָׂכַח לְפָנָיו וְלֹאֲחֲרָיו שֶׁלֹּאֲחֲרָיו שָׂכָחָה, וְשֶׁלְּפָנָיו אֵינוֹ שָׂכָחָה: שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא תָשׁוּב לְקִחְתּוֹ" (דְּבָרִים כד, יט) אֵינוֹ שָׂכָחָה עַד שִׁיעֵבֵר מִמֶּנּוּ, וַיִּנִּיחוֹ לְאֲחֲרָיו.

י. שְׁנַיִם שֶׁהִתְחִילוּ לְקַצֹּר מֵאִמְצַע הַשָּׂדֶה, זֶה פָּנָיו לְצָפוֹן וְזֶה פָּנָיו לְדָרוֹם, וְשָׂכְחוּ לְפָנֵיהֶם וְלֹאֲחֲרֵיהֶן שֶׁלְּפָנֵיהֶם שָׂכָחָה: מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן זֶה שֶׁלְּפָנָיו הוּא לְאֲחֲרָיו שֶׁלְּחֲבֵרוֹ. וְהָעֹמֵר שֶׁשָּׂכְחוּהוּ לְאֲחֲרֵיהֶן בִּמְקוֹם שֶׁהִתְחִילוּ מִמֶּנּוּ, אֵינוֹ שָׂכָחָה:

מפני שהוא מערב עם השורות שמן המזרח למערב, והן מוכיחין עליו שאינו שכות.

יא. וכן השורות שלעמרים שפנו אותן לגרן, והתחילו שנים מאמצע שורה, ושכחו עמר באמצע בין אחריהן אינו שכחה: מפני שהוא באמצע השורה שמן המערב למזרח שעדין לא התחילו בה, והיא מוכחת עליו שאינו שכות.

יב. הקוצר ואלם אלמות אלמות, וחזר ופנה האלמות, והן הנקראין עמרים, ממקום זה למקום אחר, וממקום השני למקום שלישי, וממקום שלישי לגרן, ושכח העמר בשעה שפנה ממקום למקום אם פנה העמרים למקום שהוא גמר מלאכה ושכח, יש לו שכחה; וכשפנה ממקום שהוא גמר מלאכה לגרן, אין לו שכחה. ואם פנה העמרים למקום שאינו גמר מלאכה ושכח, אין לו שכחה; וכשפנה ממקום שאינו גמר מלאכה, יש לו שכחה.

יג. איזה הוא מקום שהוא גמר מלאכה זה מקום שדעתו לקבץ כל העמרין שם ולדוש אותן שם, או להולیکن משם למקום גדיש שהוא הגרן; ומקום שאינו גמר מלאכה, הוא המקום שמקבץ בו העמרים כדי לעשות מהן אלמות גדולות כדי להולیکن למקום אחר.

יד. שתי פריכות המבדלות זו מזו שכחה, ושלוש אינן שכחה; שני עמרים המבדלין זה מזה שכחה, ושלושה אינן שכחה; שני צבורי זיתים והחרובין המבדלין זה מזה שכחה, ושלושה אינם שכחה; שני חצני פשתן שכחה, ושלושה אינם שכחה; שתי גפנות, וכן בשאר האילנות שנים המבדלין זה מזה שכחה, ושלושה אינן שכחה: שנאמר "לעני ולגר תעזב אתם" (ויקרא יט, ו; ויקרא כג, כב) אפלו היו שנים, אחד לעני ואחד לגר.

טו. היו כל העמרים שלקב קב, ואחד שלארבעת קבין ושכחו הרי זה שכחה; יתר על הארבעה, אינו שכחה. וכן אם היו שלשני שני קבין, ואחד יתר על שמונת קבין אינו שכחה.

טז. העמר שיש בו סאתים, ושכחו אינו שכחה: שנאמר "ושכחת עמר בשדה" (דברים כד, יט), עמר ולא גדיש אף על פי שכל העמרים סאתים סאתים. שכח שני עמרים אף על פי שיש בשניהן סאתים הואיל ואין בכל אחד מהן סאתים, הרי אלו שכחה; וכן יראה לי שהן שכחה, אפלו היה בשניהן יתר מסאתים.

יז. קמה שיש בה סאתים, ושכחה אינה שכחה; אין בה סאתים רואין את השבלים הדקות כאלו הן בריאות וארוכות, ואת השדופות כאלו הן מלאות, ואם היתה ראויה אחר אמדן זה לעשות סאתים ושכחה, אינה שכחה.

יח. שכח סאה תבואה עקורה, וסאה שאינה עקורה אינן מצטרפין, אלא שניהם שכחה; וכן בשום ובבצלים ובפרות האילן אם שכח מקצתן בקרקע ומקצתן תלוש, ובשניהם סאתים אינן מצטרפין, אלא שניהם שכחה.

יט. השוכח עמר בצד הקמה שאינה שכותה, אינה שכחה: שנאמר "כי תקצר . . . ושכחת עמר" (דברים כד, יט) שסביבותיו קציר שכחה, אבל עמר שסביבותיו קמה אינה שכחה. וכן

אם שָׁכַח קָמָה בְּצַד קָמָה שְׁאִינָה שְׁכוּחָה אֶפְלוּ הִיתָה זֹו שְׁאִינָה
שְׁכוּחָה קָלַח אֶחָד הָרִי זֹו מַצֵּלֶת אֶת הַשְׁכוּחָה, וַיְהִיָּה מִתָּר
לְקַחְתָּהּ.

כ. אֲבָל אִם שָׁכַח עֹמֵר אוֹ קָמָה בְּצַד עֹמֵר שְׁאִינוּ שְׁכוּחַ אֶפְלוּ
הָיָה בּוֹ סָאתִים אִינוּ מִצִּיל אוֹתָן, וַהֲרִי הַשְׁכוּחַ לְעֲנִיִּים.

כא. אִין קָמַת חֲבֵרוּ מַצֵּלֶת עַל עֹמֵר שָׁלוּ; וְאִין קָמַת שְׁעוֹרִים
מַצֵּלֶת עַל עֹמֵר חֲטִים, עַד שֶׁתְּהִיָּה הַקָּמָה מִמִּין הָעֹמֵר.

כב. הַשְׁוֹכַח אֵילָן בֵּין הָאֵילָנוֹת, אֶפְלוּ הָיוּ בּוֹ כַּמָּה סָאִין פְּרוֹת,
אוֹ שְׁשָׁכַח שְׁנֵי אֵילָנוֹת הָרִי הֵן שְׁכָחָה; שְׁלוּשָׁה, אִינָן שְׁכָחָה.
בַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים, בְּאֵילָן שְׁאִינוּ יָדוּעַ וּמִפְרָסָם בְּמִקְוָמוֹ,
כְּגוֹן שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּצַד הַגֵּת אוֹ בְּצַד הַפְּרָצָה; אוֹ בְּמַעֲשָׂיו,
כְּגוֹן שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה זֵיתִים הֶרְבֵּה; אוֹ בְּשָׁמוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ שֵׁם
יָדוּעַ כְּגוֹן זֵית הַנְּטוּפָה בֵּין הַזֵּיתִים שֶׁהוּא נוֹטֵף שָׁמֶן הֶרְבֵּה, אוֹ
הַשְּׁפָכְנִי אוֹ הַבִּישָׁנִי. אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ אֶחָד מִשְׁלוּשָׁה דְּבָרִים
אֵלוֹ אִינוּ שְׁכָחָה, שְׁנֵאמַר "וְשָׁכַחַת עֹמֵר בְּשָׂדֶה" (דְּבָרִים כד, יט):
עֹמֵר שֶׁאֵתָּה שׁוֹכַחוּ לְעוֹלָם, וְאִין אֵתָּה יוֹדֵעַ בּוֹ אֵלָּא אִם תָּשׁוּב
וְתִרְאֶהוּ יָצָא זֶה שֶׁאֵתָּה זֹוכְרוֹ לְאַחַר זְמַן וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא תִפְגַּע
בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָדוּעַ וּמִפְרָסָם.

כג. הָיָה מְסִים בְּדַעְתּוֹ, הָרִי זֶה כְּמִפְרָסָם וַיָּדוּעַ. הָיָה עוֹמֵד
בְּצַד הַדֶּקֶל, הַדֶּקֶל מְסִימוֹ; הָיוּ שְׁנִיָּהֶן זֵית נְטוּפָה, זֶה מְסִים אֶת
זֶה. הִיתָה כָּל שְׂדֵהוּ זֵית נְטוּפָה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וְשָׁכַח אַחַת מֵהֶן אוֹ
שְׁתֵּים יֵשׁ לוֹ שְׁכָחָה.

כד. בַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים, שְׁלֹא הִתְחִיל בְּאֵילָן זֶה הַמִּפְרָסָם.
אֲבָל אִם הִתְחִיל בּוֹ וְשָׁכַח מִקְצָתוֹ הָרִי זֶה שְׁכָחָה, וְאָף עַל פִּי
שֶׁהוּא מִפְרָסָם: וְהוּא, שֶׁיְהִיָּה הַנֶּשְׂאָר בּוֹ פָּחוֹת מִסָּאתִים; אֲבָל
סָאתִים אִינוּ שְׁכָחָה, אֵלָּא אִם כֵּן שָׁכַח כָּל הָאֵילָן כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

כה. זֵית הָעוֹמֵד בְּאֲמָצַע הַשּׁוּרוֹת לְבָדוֹ, וְשְׁלוּשׁ שׁוּרוֹת
שְׁלֵשִׁיתִים מְקִיפִין אוֹתוֹ מִשְׁלוּשׁ רוּחוֹתָיו אָף עַל פִּי שְׁאִין בְּכָל
שׁוּרָה מֵהֶן אֵלָּא שְׁנֵי זֵיתִים, וְשָׁכַח אֶת הָאֲמָצָעִי אִינוּ שְׁכָחָה:
שֶׁהָרִי הַשּׁוּרוֹת הַסְתִּירוּהוּ. וְלָמָּה אָמְרוּ זֵית בְּלָבָד, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה
חָשׁוּב שֵׁם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן.

כו. אֵיזָה הוּא שְׁכָחָה בְּעָרִים, כָּל שְׁאִינוּ יָכוֹל לְפָשֵׁט אֶת יָדוֹ
וְלִטְלֶהָ; וּבְכָרִם, מִשְׁיַעֲבֹר מִן גֶּפֶן מִן הַגִּפְנִים וַיִּשְׁכַּח אוֹתָהּ;
בְּדִלִית וּבְדֶקֶל, מִשְׁיָרֵד הַמֶּנּוּ. וְשֶׁאֵר כָּל הָאֵילָן, מִשְׁיַפְנָה וְיִלָּךְ
לוֹ. בַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים, שְׁלֹא הִתְחִיל בּוֹ; אֲבָל אִם הִתְחִיל בּוֹ
וְשָׁכַחוּ, אִינוּ שְׁכָחָה עַד שֶׁיִּבְצֹר אֶת כָּל סְבִיבּוֹ.

כז. הַמִּפְקִיר אֶת פְּרָמוֹ, וְהַשְׁכִּים בְּבִקְר וְזָכָה בּוֹ לְעַצְמוֹ, וּבִצְרוֹ
חֵיב בְּפָרֵט וּבְעוֹלָלוֹת וּבְשְׁכָחָה וּבִפְאָה: שֶׁהָרִי "שְׂדֵךְ" (ויקרא
יט, ט; ויקרא כג, כב) וְ"כֶרֶמֶךְ" (ויקרא יט, י; דְּבָרִים כד, כא) אֲנִי קוֹרָא בּוֹ
מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ, וַהֲרִי הוּא שָׁלוּ. אֲבָל אִם זָכָה מִן הַהִפְקָר בְּשָׂדֶה
שְׁלֵאֲחָרִים, הָרִי זֶה פְּטוֹר מִן הַכֹּל. וּבֵין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ, פְּטוֹר מִן
הַמַּעֲשָׂרוֹת כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

הַלְבוֹת מִתְּנוּת עֲנִיִּים פָּרָק ו

א. מִתְּנָה אַחֲרֵת שְׂשִׁית יֵשׁ לְעֲנִיִּים בְּזֶרַע הָאָרֶץ; וְהוּא הַמַּעֲשֹׂר שְׁנוֹתָנִין לְעֲנִיִּים, וְהוּא הַנִּקְרָא מַעֲשֹׂר עָנִי. וְזֶה הוּא סֹדֶר הַפָּרָשָׁת תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֹׂרוֹת:

ב. אַחֲרֵי שֶׁקֻּצֵּר זֶרַע הָאָרֶץ, אוֹ אוֹסֵף פְּרִי הָעֵץ, וְתִגְמַר מִלֹּאכְתּוֹ מִפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ אֶחָד מִן הַחֲמִשִּׁים, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא תְּרוּמָה גְּדוּלָּה, וְנוֹתְנָה לַכּוֹהֵן; וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "רֹאשִׁית דְּגַנְךָ תִּירֹשְׁךָ וַיֵּצֵהָרֶךְ . . ." (דברים יח, ד).

ג. וְאַחֲרֵי כֵן מִפְּרִישׁ מִן הַשָּׂאֵר אֶחָד מִן הַעֲשָׂרָה, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא מַעֲשֹׂר רֵאשֹׁן, וְנוֹתְנוֹ לַלֹּוי; וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "כִּי אֶת-מַעֲשֹׂר בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל" (במדבר יח, כד), וְנֶאֱמַר "וְלִבְנֵי לֹוי, הִנֵּה נִתַּתִּי כָּל-מַעֲשֹׂר בְּיִשְׂרָאֵל" (במדבר יח, כא).

ד. וְאַחֲרֵי כֵן מִפְּרִישׁ מִן הַשָּׂאֵר אֶחָד מַעֲשָׂרָה, וְהוּא הַנִּקְרָא מַעֲשֹׂר שְׁנִי, וְהוּא לְבַעֲלֹיו, אוֹכְלִין אוֹתוֹ בִּירוּשָׁלַיִם; וְעַלֹיו נֶאֱמַר "וְאִם-גָּאֵל יִגָּאֵל אִישׁ, מִמַּעֲשָׂרוֹ" (ויקרא כז, לא), וְעַלֹיו נֶאֱמַר "עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר . . . וְאֶכְלֹתָ לַפְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר-יִבְחַר לְשֹׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם, מַעֲשֹׂר דְּגַנְךָ . . ." (דברים יד, כב-כג).

ה. עַל הַסֹּדֶר הַזֶּה מִפְּרִישֵׁין בְּשָׁנָה רֵאשׁוֹנָה מִן הַשָּׁבוּעַ, וּבִשְׁנִיָּה וּבִרְבִּיעִיָּת וּבַחֲמִישִׁית; אָבֹל בְּשָׁלִישִׁית וּבְשִׁשִּׁית מִן הַשָּׁבוּעַ אַחֲרֵי שֶׁמִּפְּרִישִׁים מַעֲשֹׂר רֵאשֹׁן, מִפְּרִישׁ מִן הַשָּׂאֵר מַעֲשֹׂר אַחֲרֵי וְנוֹתְנוֹ לְעֲנִיִּים, וְהוּא הַנִּקְרָא מַעֲשֹׂר עָנִי, וְאֵין בְּשִׁתֵּי שָׁנִים אֵלּוּ מַעֲשֹׂר שְׁנִי אֵלָּא מַעֲשֹׂר עָנִי; וְעַלֹיו נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "מִקְצָה שְׁלֹשׁ שָׁנִים, תּוֹצִיא אֶת-כָּל-מַעֲשֹׂר תְּבוּאָתְךָ, בְּשָׁנָה, הַהִיא; וְהִנַּחְתָּ, בַּשְּׁעָרֶיךָ. וּבָא הַלֹּוי . . ." (דברים יד, כח-כט), וְעַלֹיו נֶאֱמַר "כִּי תִכְלֶה לַעֲשֹׂר אֶת-כָּל-מַעֲשֹׂר תְּבוּאָתְךָ, בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שָׁנַת הַמַּעֲשֹׂר . . ." (דברים כו, יב).

ו. שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה כְּלָה הַפֶּקֶר; וְאֵין בָּהּ לֹא תְּרוּמָה, וְלֹא מַעֲשֹׂרוֹת כָּלֵל, לֹא רֵאשֹׁן וְלֹא שְׁנִי, וְלֹא מַעֲשֹׂר עָנִי. וּבַחֲוֻצָה לָאָרֶץ שָׂאִין בָּהּ שְׁמִטַּת קֶרֶקַע מִפְּרִישֵׁין בָּאָרֶץ מִצָּרִים וּבְעֵמּוֹן וּמוֹאָב, מַעֲשֹׂר רֵאשֹׁן וּמַעֲשֹׂר עָנִי: מִפְּנֵי שְׂאֲרֻצוֹת אֵלּוּ קְרוּבוֹת לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּדִי שִׁיְהִיו יִשְׂרָאֵל נֹסְמְכִין עָלֶיהָ בְּשָׁבִיעִיָּת. וְהִלְכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינִי, שִׁיְהִיו מִפְּרִישִׁים בָּאָרֶץ עֵמּוֹן וּמוֹאָב מַעֲשֹׂר עָנִי בְּשָׁבִיעִיָּת. אָבֹל בְּשִׁנְעָר, מִפְּרִישֵׁין בְּשָׁבִיעִיָּת מַעֲשֹׂר שְׁנִי, כְּסֹדֶר רַב הַשָּׁנִים.

ז. מַעֲשֹׂר רֵאשֹׁן שְׁלֹקַח הַלֹּוי, מִפְּרִישׁ מִמֶּנּוּ אֶחָד מַעֲשָׂרָה, וְנוֹתְנוֹ לַכּוֹהֵן, וְהוּא הַנִּקְרָא תְּרוּמַת מַעֲשֹׂר; וְעַלֹיו נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה "וְאֵל-הַלֹּוִים תִּדְבֹּר" (במדבר יח, כו).

ח. בַּעַל הַשָּׂדֶה שָׁעֲבָרוּ עָלָיו עֲנִיִּים, וְהָיָה לוֹ שֵׁם מַעֲשֹׂר עָנִי נוֹתֵן לְכָל עָנִי שִׁיעֲבַר עָלָיו מִן הַמַּעֲשֹׂר כְּדִי שְׁבַעוּ: שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֶכְלוּ בַּשְּׁעָרֶיךָ, וְשָׁבַעוּ" (דברים כו, יב), כְּדִי שְׁבַעוּ. וְכִמָּה: אִם מִן הַחֲטִים נָתַן, לֹא יִפְחַת מִחֲצִי קֶב; וְאִם מִן הַשְּׁעוּרִים נָתַן, לֹא יִפְחַת מִקֶּב; וְאִם מִן הַכֶּסֶּמִּין, לֹא יִפְחַת מִקֶּב וּחֲצִי; וְאִם מִן הַגֶּרְגְּרוֹת, לֹא יִפְחַת מִקֶּב; וְאִם מִן הַדְּבִלָּה, לֹא יִפְחַת מִמִּשְׁקַל חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים סָלַע; וְאִם מִן הַיִּין, לֹא יִפְחַת מִחֲצִי לֹוג; וְאִם מִן הַשָּׁמֶן נָתַן, לֹא יִפְחַת מִרְבִּיעִיָּת; מִן הָאֶרֶז, רִבְעֵי הֶקֶב.

ט. נָתַן לוֹ יֶרֶק, נוֹתֵן מִשְׁקַל לִיטְרָה, וְהוּא מִשְׁקַל חֲמִשָּׁה

ושלושים דינר; מן החרובין, שלשת קבין; מן האגוזים, עשרה; מן האפרסקין, חמשה; מן הרמונים, שנים; ואתרוג, אחד. ואם נתן לו משאר הפרות, לא יפחת מכדי שימכרם ויקח בדמיהן מזון שתי סעודות.

י. היה לו דבר מועט, והעניים מרבין ואין בו כדי לתן לכל אחד ואחד פשעור נותן לפניהם, והן מחלקין ביניהם. ומעשר עני המתחלק בגרן אין בו טובת הניה לבעלים, אלא העניים באים ונוטלין על כרחו; ואפלו עני שבישראל, מוציאין אותו מידו. אבל המתחלק בבית יש בו טובת הניה לבעלים, ונותנו לכל עני שירצה.

יא. היה לו מעשר בגרן, ורצה לתנו לעני קרובו או מידעו יש לו להפריש מחצה לתנו לו; והחצי, מחלקו לכל עני שיעבר פשעור שאמרנו.

יב. במה דברים אמורים שאינו נותן לעני אלא כדי שבעו, בשדה; אבל אם היה המעשר בבית, מחלקו לכל העניים אפלו כזית כזית: שאינו מצוה לתן כדי שבעו אלא בשדה שהרי אינו מוצא שם לקח, שנאמר "ואכלו בשעריך, ושבעו" (דברים כו, יב). באו איש ואשה לבית נותנין לאשה תחלה, ופוטרין אותה; ואחר כך, נותנין לאיש.

יג. אב ובנו, איש וקרובו, שני אחין, שני שתפין, שהיה אחד מהן עני נותן לו האחר מעשר עני שלו. שני עניים שקבלו שדה באריסות זה מפריש מעשר עני מחלקו ונותנו לחברו, וכן חברו מפריש מחלקו ונותן לו.

יד. המקבל שדה לקצר, אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני: אימתי בזמן שקבלה ממנו לקח חלק בכל השדה, כגון שנתן לו שלישה או רביעה בשכרו. אבל אם אמר לו בעל השדה, שלישי מה שאתה קוצר בלבד היא שלך, או רביע מה שתקצר הרי זה אין לו כלום עד שיקצר, ובשעת הקציר עני הוא; לפיכך מתר בלקט שכחה ופאה. ואסור במעשר עני שאין מפרישין מעשר עני אלא אחר שקצר, והרי זכה בחלקו שקצר.

טו. המוכר את שדהו קרקע ופרות, והעני הרי זה מתר בלקט שכחה ופאה ומעשר עני שלה. והלוקח אסור בהן, ואף על פי שעדין לא נתן דמים; ואפלו לזה הדמים ולקחה, הרי זה אסור במתנות עניים.

טז. מעשר עני אין פורעין ממנו מלוה, ואין משלמין ממנו את התגמולין, ואין פודין בו שבויים, ואין עושין בו שושבינות, ואין נותנין ממנו דבר לצדקה; אבל משלחין ממנו דבר שלגמילות חסדים, וצריך להודיעו שהוא מעשר עני. ונותנין אותו לחבר עיר בטובה. ואין מוציאין אותו מהארץ לחוצה לארץ, שנאמר "והנחת, בשעריך" (דברים יד, כח), ואומר "ואכלו בשעריך, ושבעו" (דברים כו, יב).

הלכות מתנות עניים פרק ז

א. מצות עשה לתן צדקה לעניי ישראל כפי מה שראוי לעני,

אם היתה יד הנותן משגת שנאמר "פתח תפתח את-ידך, לו" (דברים טו, ח), ונאמר "והחזקת בו, גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה), ונאמר "וחי אחיד, עמך" (ויקרא כה, לו). וכל הרואה עני מבקש, והעלים עיניו ממנו, ולא נתן לו צדקה עובר בלא תעשה, שנאמר "לא תאמץ את-לבבך, ולא תקפץ את-ידך, מאחיד, האביון" (דברים טו, ז).

ב. לפי מה שחסר העני, אתה מצוה לתן לו אם אין לו כסות, מכסין אותו; אין לו כלי בית, קונין לו כלי בית; אין לו אשה, משיאין לו אשה; ואם היתה אשה, משיאין אותה לאיש: אפלו היה דרכו שלזה העני לרכב על הסוס ועבד רץ לפניו, והעני וירד מנכסיו קונין לו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ לפניו, שנאמר "די מחסרו, אשר יחסר לו" (דברים טו, ח); ומצוה אתה להשלים חסרונו, ואין אתה מצוה לעשרו.

ג. יתום שבא להשיאו אשה שוכרין לו בית, ומציעים לו מטה וכל כלי תשמישו; ואחר כך משיאין לו אשה.

ד. בא עני ושאל די מחסורו, ואין יד הנותן משגת נותן לו כפי השגת ידו. וכמה: עד חמיש נכסיו, מצוה מן המבחר; ואחד מעשרה בנכסיו, בינוני; פחות מכאן, עין רעה. ולעולם אל ימנע אדם עצמו משלישית השקל בשנה; וכל הנותן פחות מזה, לא קים מצוה. ואפלו עני המתפרנס מן הצדקה, חייב לתן צדקה לאחר.

ה. עני שאין מפירין אותו, ואמר רעב אני, האכילוני אין בודקין אחריו שמה רמאי הוא, אלא מפרנסין אותו מיד. היה ערם, ואמר כסוני בודקין אחריו שמה רמאי הוא; ואם היו מפירין אותו מכסין אותו לפי כבודו מיד, ואין בודקין אחריו.

ו. מפרנסין ומכסין עניי גוים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום. ועני המחזר על הפתחים, אין נזקקין לו למתנה מרבה; אבל נותנין לו מתנה מועטת. ואסור להחזיר את העני ששאל ריקם, ואפלו אתה נותן לו גרגרת אחת, שנאמר "אל-ישב דך נכלם" (תהילים עד, כא).

ז. אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום, מכפר אחד הנמכר בפנדיון כשהיו החטים ארבע סאין בסלע; וכבר בארנו כל המדות. ואם לן נותנין לו מצע שיששן עליו, וכסת לתן תחת מראשותיו, ושמן וקטנית; ואם היה שבת נותנין לו מזון שלוש סעודות, ושמן וקטנית ודג וירק. ואם היו מפירין אותו, נותנין לו לפי כבודו.

ח. עני שאינו רוצה לקח צדקה, מערימין עליו ונותנין לו לשם מתנה או לשם הלואה; ועשיר המרעיב את עצמו, ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו ולא ישתה אין משגיחין בו.

ט. מי שאינו רוצה לתן צדקה, או שיתן מעט ממה שראוי לו בית דין כופין אותו, ומפין אותו עד שיתן מה שאמדוהו לתן; ויורדין לנכסיו בפניו, ולוקחין מהן מה שראוי לו לתן. וממשכנין על הצדקה, ואפלו בערפי שבתות.

י. אדם שזע שהוא נותן צדקה יתר מן הראוי לו, או שמצר לעצמו ונותן לגבאים כדי שלא יתביש אסור לתבעו ולגבות

מִמֶּנּוּ צִדְקָה ; וְגַבְאֵי שְׁמִכְלִימוּ וְשׂוֹאֵל מִמֶּנּוּ עֲתִיד לְהַפְרֹעַ מִמֶּנּוּ,
שֶׁנֶּאֱמָר "וּפָקַדְתִּי, עַל כָּל-לֶחְצִיו" (ירמיהו ל, כ).

יא. אֵין פּוֹסְקִין צִדְקָה עַל הִתּוֹמִים, וְאֶפְלוּ לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים,
וְאֵף עַל פִּי שֵׁישׁ לָהֶם מִמּוֹן הָרֶבֶה ; וְאִם פָּסַק הַדִּין עֲלֵיהֶם כְּדִי
לָשׁוּם לָהֶן שָׁם, מִתָּר.

יב. גַּבְאֵי צִדְקָה לּוֹקְחִין מִן הַנָּשִׁים וּמִן הַתִּינוּקוֹת דָּבָר מוֹעֵט,
אָבֵל לֹא דָבָר מְרֻבָּה שְׁחֻזְקַת הַמְרֻבָּה, גְּנֻבָּה אוֹ גֹּזֵל מִשְׁלָאֲחָרִים.
וְכַמָּה הוּא מוֹעֵט שְׁלָהֶן, הַכֹּל לְפִי עֲשֹׂר הַבְּעָלִים אוֹ עֲנִיוֹתָן.

יג. עֲנִי שֶׁהוּא קְרוֹבּוֹ, קוֹדֵם לְכָל אָדָם ; וְעֲנִי בֵּיתוֹ, קוֹדֵם לְעֲנִי
עִירוֹ ; וְעֲנִי עִירוֹ, קוֹדֵם לְעֲנִי עִיר אַחֶרֶת : שֶׁנֶּאֱמָר "לְאַחִיךָ
לְעֲנִיךָ וּלְאַבִּינֶךָ, בְּאַרְצֶךָ" (דברים טו, יא).

יד. מִי שֶׁהֵלֵךְ בְּסַחֲרָה, וּפָסְקוּ עָלָיו אֲנָשֵׁי הָעִיר שֶׁהֵלֵךְ שָׁם צִדְקָה
הָרִי זֶה נוֹתֵן לְעֲנִי אוֹתָהּ הָעִיר. וְאִם הָיוּ רַבִּים, וּפָסְקוּ עֲלֵיהֶן
צִדְקָה נוֹתֵנִין ; וְכִשְׁהֵן בָּאִין, מְבִיאִין אוֹתָהּ עִמָּהֶן וּמִפְרָנְסִין בָּהּ
עֲנִי עִירָם. וְאִם יֵשׁ שָׁם חֵבֶר עִיר יִתְּנוּ אוֹתָהּ לְחֵבֶר עִיר, וְהוּא
מַחֲלָקָה כְּמוֹ שִׁירָאָה לוֹ.

טו. הָאוֹמֵר תְּנוּ מֵאֲתִים דִּינָר לְבֵית הַכְּנָסֶת, אוֹ תְּנוּ סֶפֶר תּוֹרָה
לְבֵית הַכְּנָסֶת יִתְּנוּ לְבֵית הַכְּנָסֶת שֶׁהוּא רָגִיל בּוֹ ; וְאִם הָיָה רָגִיל
בְּשִׁנְיָהֶם, יִתְּנוּ לְשִׁנְיָהֶם. הָאוֹמֵר תְּנוּ מֵאֲתִים דִּינָר לְעֲנִיִּים, יִתְּנוּ
לְעֲנִי אוֹתָהּ הָעִיר.